

УДК 343.95

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.24.18>

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПРАВОВОГО СТАТУСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПІДРОЗДІЛІВ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Нікітін Анатолій Анатолійович,
доцент кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів, Україна)

У статті розглядаються поняття та структура правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкту сектору безпеки та оборони. Проаналізований зміст правового статусу Національної поліції України у протидії загрозам національній безпеці.

Проаналізований зміст понять «правовий статус», «правовий статус державного органу», «правовий статус Національної поліції України».

Наголошено що правовий статус є різновидом соціального статусу, який в свою чергу визначається як перелік певних правил поведінки. Встановлено що через права та обов'язки державного органу можна визначити його місце в правовій системі, прослідити та встановити мету та мотиви його створення, завдання які може ставити перед ним держава та інше.

Виявлено ряд проблемних питань, що стосуються невідповідності визначення правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкту сектору безпеки та оборони у Законі України «Про Національну поліцію» та Законах України «Про національну безпеку України», «Про основи національного спротиву»

Запропоноване власне поняття правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкту сектору безпеки та оборони. Запропонована власна структура правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкту сектору безпеки та оборони.

Наголошено, що не можливо зрозуміти специфіку Національної поліції України, як суб'єкту сектору безпеки і оборони без визначення її правового статусу в даній сфері. При цьому сама дефініція «правовий статус» серед вчених визначається неоднозначно та має певні погляди на її зміст. А без чіткого поняття «правовий статус» не можливо детальніше та більш точніше зрозуміти значення та важливість діяльності Національної поліції України в секторі безпеки і оборони. Теж саме стосується і структури правового статусу Національної поліції України, як суб'єкту сектору безпеки і оборони. До елементів якої можуть відноситися правові норми, які визначають цей статус, правосуб'єктність, принципи, юридична відповідальність тощо.

Ключові слова: правовий статус, поняття правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкту сектору безпеки та оборони, структура правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкту сектору безпеки та оборони.

**THE CONCEPT, CONTENT AND STRUCTURE OF THE LEGAL STATUS
OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE AND ITS UNITS
AS A SUBJECT OF THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR**

Nikitin Anatolii Anatoliiovych,
Senior Lecturer at the Department of
Administrative Law and Administrative
Process
(Lviv State University of Internal Affairs,
Lviv, Ukraine)

The article considers the concept and structure of the legal status of the National Police of Ukraine and its units as a subject of the security and defense sector. The content of the legal status of the National Police of Ukraine in counteracting threats to national security is analyzed.

The content of the concepts "legal status", "legal status of a state body", "legal status of the National Police of Ukraine" is analyzed.

It is emphasized that legal status is a kind of social status, which in turn is defined as a list of certain rules of conduct. It has been established that through the rights and responsibilities of a state body it is possible to determine its place in the legal system, to trace and establish the purpose and motives of its creation, the tasks that the state may set before it, and so on.

A number of problematic issues related to the inconsistency of determining the legal status of the National Police of Ukraine and its units as a subject of the security and defense sector in the Law of Ukraine "On National Police" and Laws of Ukraine "On National Security of Ukraine", "On Fundamentals of National Resistance"

The own concept of the legal status of the National Police of Ukraine and its subdivisions as a subject of the security and defense sector is proposed. The own structure of the legal status of the National Police of Ukraine and its subdivisions as a subject of the security and defense sector is proposed.

It was emphasized that it is impossible to understand the specifics of the National Police of Ukraine as a subject of the security and defense sector without determining its legal status in this area. At the same time, the very definition of "legal status" among scholars is ambiguous and has certain views on its content. And without a clear concept of "legal status" it is impossible to understand in more detail and more precisely the importance and significance of the activities of the National Police of Ukraine in the security and defense sector. The same applies to the structure of the legal status of the National Police of Ukraine as a subject of the security and defense sector. Its elements may include legal norms that determine this status, legal personality, principles, legal responsibility, etc.

Key words: legal status, the concept of the legal status of the National Police of Ukraine and its units as a subject of the security and defense sector, the structure of the legal status of the National Police of Ukraine and its units as a subject of the security and defense sector.

Постановка проблеми та її актуальність. Захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від потенційних та реальних загроз забезпечується функціонуванням сектору безпеки та оборони. Завдяки йому забезпечується також запобігання та реальний захист прав і свобод людини та громадян. До суб'єктів сектору безпеки та оборони відповідно п. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» відносяться система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та

розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України. Всі суб'єкти сектору безпеки та оборони утворюють злагоджену систему, в якій кожний забезпечує захист від потенційних та реальних загроз відповідно своїм функціям та повноваженням, виконуючи завдання згідно своєї специфіки та необхідності часу.

Незважаючи на те що в п. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» Національна поліція України безпосередньо не згадується, але вона займає одне із провідних місць серед суб'єктів сектору безпеки і оборони та входить до системи правоохоронних органів. Так, Національна поліція України забезпечує громадську безпеку і порядок, здійснює охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидіє злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, забезпечуючи тим самим захист конституційних прав і свобод людини та громадянина від значної кількості загроз та підтримуючи стан захищеності національних інтересів.

Але не можливо зрозуміти специфіку Національної поліції України, як суб'єкта сектору безпеки і оборони без визначення її правового статусу в даній сфері. При цьому сама дефініція «правовий статус» серед вчених визначається неоднозначно та має певні погляди на її зміст. А без чіткого поняття «правовий статус» не можливо детальніше та більш точніше розуміти значення та важливість діяльності Національної поліції України в секторі безпеки і оборони. Теж саме стосується і структури правового статусу Національної поліції України, як суб'єкта сектору безпеки і оборони. До елементів якої можуть відноситися правові норми, які визначають цей статус, правосуб'єктність, принципи, юридична відповідальність тощо. За якими також спостерігається деяка невизначеність та протиріччя, як у законодавстві, так і за думкою вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями правового статусу Національної поліції України, як суб'єкту сектору безпеки і оборони займалися такі вчені, як О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, С.Г. Братель, А.В. Галюк, С.М. Гусаров, О.В. Джафарова, О.М. Дручек, С.Ю. Жила, М.В. Завальний, В.О. Іванцов, Ю.Л. Калгушкін, В.Ю. Кікінчук, Т.О. Коломоєць, А.М. Куліш, Л.І. Миськів, О.М. Музичук, А.В. Носач, О.А. Падалка, О.О. Панова, Б.А. Підгорний, О.В. Поклад, С.П. Пономарьов, А.В. Потопальський, О.Ю. Салманова, С.В. Сенік, В.С. Селюков, В.В. Сокурєнко, А.В. Титко, С.О. Шатрава, Д.В. Швець, О.С. Юнін, О.Я. Якимов та ін.

Незважаючи на те що вищевказані вчені висвітлювали питання правового статусу Національної поліції України, як суб'єкту сектору безпеки і оборони з різних сторін, але ці дослідження не носили фундаментальний характер, що можна пояснити не відсутністю наукового інтересу до цієї теми, а постійним оновленням законодавства, що визначає правові засади в цій сфері.

Метою цієї статті є дослідження правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкта сектору безпеки і оборони, а саме визначення його поняття, змісту та структури.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до визначення правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкта сектору безпеки і оборони, необхідно дослідити саму дефініцію «правовий статус».

Правовий статус є різновидом соціального статусу, який в свою чергу визначається як перелік певних правил поведінки. З погляду нормативного підходу до розуміння права, правила поведінки, встановлюються з метою упорядкування відносин та зв'язків між суб'єктами (людиною, юридичними особами, державними органами тощо), тобто саме поняття «правило поведінки» означає існування певних зв'язків між суб'єктами. Вступаючи між собою в юридичні зв'язки, суб'єкти права підпорядковуються правилам поведінки, санкціонованим державою. Хочемо відзначити, що правовідносини та юридичні зв'язки завжди існують щодо суб'єктів права. Тобто, розуміння правового статусу зводиться до положення суб'єкта в юридичних зв'язках, у відповідності до правил поведінки встановлених державою, стосовно інших суб'єктів, які приймають участь у цих зв'язках. Якщо перефразувати правила поведінки, як визначення змісту поняття правового статусу безпосередньо для державних органів, то його вираження буде у сукупності його прав і обов'язків. Саме через права та обов'язки державного органу можна визначити його місце в правовій системі, прослідити та встановити мету та мотиви його створення, завдання які може ставити перед ним держава та інше.

Так, на думку Якимова О.Я. в дефініції «правовий статус державного органу» необхідно виділяти певні частини або блоки, які характеризують мету та завдання призначення, структуру, штати, компетенції та відповідальність [1, с. 34]. А Куліш А.М. навпаки вважає, що зміст правового статусу державного органу в юридичній літературі зводиться до визначення його компетенції [2, с. 5]. А Бандурка О.О. вважає, що частіше за все під правовим статусом державного органу розуміють певну сукупність його повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань [3, с. 23].

Варто відмітити, що в науковій літературі подається багато й інших думок науковців щодо дефініції «правовий статус державного органу», які в основному охоплюють вище наведений спектр його складників, тому наводити всі погляди, якщо вони не мають суттєвих відмінностей, на наш погляд, немає необхідності, але можна виділити основні складові змісту даного поняття, які, в свою чергу, будуть утворювати визначення даної дефініції. Так, на нашу думку, до структурних елементів поняття «правовий статус державного органу» можна віднести: 1) визначення призначення органу та його місця в системі органів влади; 2) мету утворення органу; 3) визначення сфери його діяльності; 4) формулювання його завдань і функцій; 5) встановлення прав та обов'язків (повноважень) щодо здійснення поставлених перед ним завдань та функцій; 6) організаційно-штатна структура органу; 8) компетенції в реалізації власних рішень. Тобто визначивши зміст правового статусу державного органу через його структурні елементи, можна сформулювати власне визначення правового статусу державного органу як певне становище державного органу, призначення якого зафіксовано в його назві, а місце в системі інших державних органів та мету його створення – в установчих нормативно-правових актах, сутність якого розкривається через повноваження, компетенції та юридичні відповідальності.

Тепер необхідно розглянути безпосередньо поняття та структуру правового статусу Національної поліції України та її підрозділів як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Але спочатку визначим особливості правового статусу Національної поліції України відповідно Закону України «Про Національну поліцію України» [4]. Першою особливістю діяльності поліції є наявність правових засад при виконанні завдань, дотримання прав та свобод людини та недопустимість порушення її прав та свобод, що характеризує поліцію як демократичний орган влади. Другою особливістю є своєрідність організаційно-функціональної структури, яка відображена

у статті 13 Закону. Згідно з ним, поліція розділяється на 6 підрозділів: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення. Це дозволяє розподіляти повноваження та діяти якісно у зв'язку з профільним напрямом кожного підрозділу. Третьою особливістю правового статусу поліції України чітко регламентований законом порядок відбору до підрозділів Національної поліції України. Так, цю процедуру регулює розділ VI Закону [4]. Він має положення про вимоги до осіб, які хочуть бути поліцейськими, порядок призначення на посаду, про комісії, які займаються вирішенням даних питань тощо [4].

Тепер звернемося до Закону України «Про національну безпеку України» [5], а саме до п. 4 статті 18 в якій вказується, що Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Проводячи порівняльний аналіз статей 1 та 2 Закону України «Про Національну поліцію України» [4] та п. 4 статті 18 Закону України «Про національну безпеку України» [5], можна побачити, що визначення правового статусу Національної поліції України як суб'єкта сектору безпеки і оборони відповідно практично дублює визначення загального правового статусу Національної поліції України та його окремих завдань. В результаті чого виникає питання чому в своєму загальному змісті правовий статус Національної поліції України, як правоохоронного органу практично повністю співпадає зі змістом правового статусу Національної поліції України, як суб'єкту сектору безпеки і оборони, метою створення якого є подолання та прогнозування загроз національній безпеці України, які унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України, а саме державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України. Хиба сам стан загрози національній безпеці не накладає на Національну поліцію України певні особливі повноваження, які повинні бути відображені в Законі України «Про національну безпеку України»? На наш погляд ці особливі повноваження повинні бути прописані у Законі України «Про національну безпеку України». Так, наприклад, під час створення національного спротиву відповідно до статі 17 Закону України «Про основи національного спротиву» [6] повноваженнями Національної поліції України, як суб'єкту інших сил безпеки та оборони є: участь у проведенні аналізу та оцінки обстановки, яка впливає на виконання завдань територіальної оборони та руху опору; участь у плануванні територіальної оборони; участь у створенні системи управління територіальною обороною; здійснення підготовки підпорядкованих сил і засобів, що залучаються до територіальної оборони, та управління ними під час виконання завдань територіальної оборони; підтримання взаємодії під час підготовки та виконання завдань територіальної оборони; участь у навчаннях (тренуваннях), оперативно-польових поїздках з територіальної оборони, забезпечення участі у них підпорядкованих органів та підрозділів. Крім цього відповідно п. 2 ст. 17 Закону України «Про основи національного спротиву» Національна поліція України крім вищевказаних завдань, проводять спеціальну перевірку кандидатів на посаду командира добровольчого формування територіальної громади [6].

Аналізуючи дану норму ми вважаємо, що деякі повноваження які покладаються на Національну поліцію України як суб'єкта інших сил безпеки та оборони певним чином виходять за межі повноважень передбачених ст. 23 Закону України «Про

Національну поліцію» [4] та відносяться більш до сил оборони України відповідно Закону України «Про національну безпеку України» [5]. На нашу думку всі ці повноваження Національної поліції України, які прописані у статті 17 Закону України «Про основи національного спротиву» [6] повинні знайти спочатку своє відображення у Законі України «Про Національну поліцію».

Висновки. Таким чином, нами вважається, що правовим статусом Національної поліції та її підрозділів як суб'єкта сектору безпеки і оборони є певне правове становище, яке регулюється правовими нормами в структурі інших суб'єктів, які забезпечують національну безпеку, що визначено повноваженнями та межами компетенцій, направлених на забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надання визначених законом послуг.

А структуру правового статусу Національної поліції та її підрозділів як суб'єкта сектору безпеки і оборони, на нашу думку, можна визначити як внутрішню стійку конструкцію ключових складових елементів, сутність та побудова яких забезпечує чітке функціонування, виконання поставленої мети та завдань. До основних елементів структури правового статусу Національної поліції та її підрозділів можна віднести:

- мету та завдання;
- функції та принципи;
- повноваження та компетенції;
- юридична відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Якимов О. Я. Субъекты административной юрисдикции (правовой статус и его реализация) : монографія. Ч. М. : ВНИИ МВД РСФСР, 1996. с. 319
2. Куліш, А.М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівника податкової міліції : Автореферат... к. юрид. наук, спец.: 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право. Х. : Харківський нац. ун-т внутрішніх справ, 2003. 18 с.
3. Бандурка О.О. Державна податкова служба в Україні: система, правовий статус, модернізація : монографія. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 234 с.
4. Закон України «Про Національну поліцію України» : від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 40-41, ст.379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 15.03.2022).
5. Закон України «Про національну безпеку України» : від 21.06.2018. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 15.03.2022).
6. Закон України «Про основи національного спротиву» : від 16.07.2021. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2021, № 41, ст.339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення 15.03.2022).